

Zakaj levosredinske vlade ne znajo vladati?

Kolumno z gornjim naslovom je v Dnevniku dne 15.3. 2024 objavil ekonomist Jože P. Damijan. Na njegov zapis se je tri dni kasneje odzvala Jasmina Dedič, 20.3.2024 pa še dva bralca, Herman Graber in Zdravko Petrič. Tema je nedvomno aktualna in zato naj ne bo odveč, če predstavim še en pogled nanjo.

Začnem naj s tem, da nas večina volivcev meni, da nam politika že vsaj dve desetletji državo slabo upravlja. Za odločilno spremembo v tem upravljanju je poskrbela prva Janševa vlada v obdobju 2004/08 s tem, ko je v skladu z usmeritvami neoliberalizma sprožila proces pospešene in povsebinsi močno vprašljive privatizacije gospodarstva. Z njim je med drugim povzročila izjemno obsežno zadolževanje slovenskih bank in gospodarstva v tujini; dolg Slovenije do tujine se je namreč v 4 letih neto povečal kar za več kot 20 milijard evrov, pri čemer javni dolg niti ni veliko porastel. Posledično je Slovenija po letu 2008, ko se je pričela splošna finančna kriza, postala močno odvisna od tujega finančnega kapitala. Ta odvisnost se danes vse prej kot ugodno odraža v tem, da nimamo več nobene domače banke in večje trgovske hiše, pa tudi od ostalega premoženja smo tujcem odprodali več ali manj vse, kar so si poželeli.

Zaradi gornje odvisnosti je bilo vladanje v Sloveniji po letu 2008 dodatno zahtevno in tudi manj učinkovito, kot si je večina želela. Oteževali pa so ga še tudi drugi dejavniki. Eden pomembnih je ta, ki ga v svoji kolumni izpostavlja tudi Damijan. Gre za to, da smo na politični desnici ves čas imeli močno stranko z močnim vodjem (SDS), ki ji večna volivcev sicer ni bila naklonjena in je zato lahko vladala le občasno, njen osrednji strankarski konkurent na levem političnem polu pa naj bi bila stranka socialnih demokratov, ki pa je bila ves čas neprimerno vodena. Ta slabost levega pola je skupaj z vso močnejšo prevlado neoliberalnih usmeritev ustvarjala specifično politično okolje, ugodno za rojevanje novih, na volitvah uspešnih strank, ki pa kadrovske in tudi sicer niso bile sposobne učinkovito upravljati državo. Taka stranka je prvič zmagala na volitvah leta 2011, do vključno leta 2022 pa se je zgodba še trikrat ponovila. Naš politični sistem je tudi sicer pridobival vse več lastnosti strankokracije, značilne po tem, da interesom kapitala in političnih strank prednostno prilagaja upravljanje države. Strankokracije ne moti šibka pravna država, pa tudi primerno prikrita korupcija ne. Politično okolje, ki ga ustvarja, za osebe, usposobljene za učinkovito vodenje, seveda ni privlačno, stranke pa jih tudi ne pogrešajo. Posledice se odražajo v kadrovske šibki politiki in njeni upravljavski neučinkovitosti.

Predvsem prva dva v uvodu omenjena pisca v svoji razlagi vzrokov našega slabega upravljanja države izpostavljata kot osrednji problem to, da nam ključne vodstvene aktivnosti izvajajo osebe, ki za to zahtevno delo niso primerno usposobljene. Sam to mnenje dopolnujem z gornjo razlago o vzrokih za to kadrovske šibkost; vzrokov je sicer več, osrednji pa naj bi bila strankokracija. Ključni ukrep, ki vodi do učinkovitega upravljanja države, je torej prenova našega političnega sistema, ki se bo odrazila v opustitvi strankokracije ter uveljavljanju temeljnih demokratičnih vrednot (učinkovito in pošteno upravljanje države v korist večine).

Še kratko o tem, kako naj bi se lotili uresničevanja gornje usmeritve. Kar precej sprememb bo potrebnih, osrednje pa so po mojem mnenju naslednje tri. Kot prvo, potrebujemo volilni sistem, ki bo v nasprotju s sedanjim okrepil vpliv volivcev na sestavo parlamenta in zagotavljal, da bodo poslanci za svoje delo prednostno odgovorni svojim volivcem in ne vodjem strank. Kod drugo, v vladi naj delujejo le etično neoporečne osebe z nespornimi vodstvenimi izkušnjami, ki jih ne omejujejo strankarske zaveze in »specifični« interesi. In kot tretje, parlament naj vlado učinkovito nadzira – nadzor vodenja je namreč eden ključnih dejavnikov njegove uspešnosti -, kar pa ni izvedljivo ob njegovi sedanji razdvojenosti na koalicijsko in opozicijsko. Seveda naštetje ali podobne sistemske spremembe ne bo lahko izvesti, saj jim politika ni naklonjena. To kažejo nekatere zadnje izkušnje naše civilne družbe. Skupina njenih izvedencev je namreč že pred dvema letoma pripravila predlog novega volilnega zakona, ki primerno zadovoljuje prej omenjene zahteve po spremembi volilnega sistema. Strankam je bil zakon predstavljen, a ne kažejo pripravljenosti, da ga tudi podprejo. Po svoje jih je treba razumeti, saj bo prepotrebna sistemska prenova demokracije temeljito omejila ugodnosti, ki jih politiki danes nudi strankokracija. Pot do učinkovitega upravljanja države bo torej vse prej kot lahka.

Naj se za zaključek vrnem k naslovu tega prispevka. Niso samo leve stranke tiste, ki ne znajo vladati, pač pa velja to tudi za desne. Drugič, s podobnimi težavami pri upravljanju države, kot jih imamo mi, se srečujejo tudi v večini drugih demokratičnih držav. Tudi vzroki zanje so podobni našim, to je obolelost demokracije zaradi prevlade družbene moči kapitala in njemu na kožo pisanih družbenih usmeritev. Žal je alternativa za demokracijo zgolj avtoritarno upravljanje držav, ki pa se ga večina gotovo ne želi. Za večino najboljša pot je zato slej ko prej temeljita prenova demokracije s ciljem, da bo ta delovala vsaj tako dobro, kot je v letih, ko še ni bila okužena z neoliberalizmom.

Andrej Cetinski, Sinteza